

НЕТІШИНСЬКА МІСЬКА РАДА
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ НЕТІШИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
НЕТІШИНСЬКИЙ МІСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

**ВІСНИК
НЕТІШИНСЬКОГО
КРАЄЗНАВЧОГО
МУЗЕЮ**

Випуск 6

До 30-річчя пуску
першого енергоблока Хмельницької АЕС

Нетішин
2017

УДК 908(477.8)(063)
ББК 26.89
В 41

*Друкується за ухвалою науково-методичної ради
Нетішинського міського краєзнавчого музею.
Протокол № 4 від 7 листопада 2017 р.*

*Оксана Кононюк, відповідальний редактор.
Тарас Вихованець, науковий та літературний редактор.*

Вісник Нетішинського краєзнавчого музею / за ред. *О. Кононюк, Т. Вихованця.* —
В 41 Нетішин, 2017. — Вип. 6. — 170 с.; іл.

РОЗДІЛИ:

ІСТОРІЯ НЕТИШИНА
ТА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС
ОСОБИСТОСТІ
МИСТЕЦТВО
СТУДІЇ З ІСТОРІЇ РЕГІОНУ
ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ
БІБЛІОГРАФІЯ, ОГЛЯДИ

CHAPTERS:

HISTORY OF NETISHYN
AND KHMELNYTSKY NPP
OUTSTANDING PEOPLE
ART
REGIONAL STUDIES
DOCUMENTS AND MATERIALS
BIBLIOGRAPHY, REVIEWS

УДК 908(477.8)(063)
ББК 26.89

© Нетішинський міський краєзнавчий музей, 2017
© Автори публікацій, 2017
© Видавець Свиначук Р. В., 2017

ІНВЕНТАР МЕЖИРІЧА (ОСТРОЗЬКОГО) 1728 РОКУ

Межиріч (Острозький), у минулому — місто-супутник родинного гнізда князів Острозьких та їх спадкоємців, знаходиться за три кілометри на південь від Острога¹. Свого часу це спричинилось до його перманентного перебування в орбіті адміністративних, економічних та культурних впливів більш могутнього за статусом сусіда. З іншого боку, острожани сповна користалися оборонно-фортифікаційним потенціалом Межиріча, який слугував чи не останньою надією в разі воєнної небезпеки. Зрештою, «симбіоз» двох сусідніх міст, що перебували в руках однієї князівської династії Острозьких, а згодом їх нащадків, власників Острозької ординації потребує глибшої деталізації та аргументованих висновків, особливо коли йдеться про досить слабо вивчене міське життя на Волині у XVIII ст. та про його джерела.

Спеціальних ґрунтовних праць, присвячених Межирічу як міському осередку на Волині XVII — XVIII століть, ми не маємо. У XIX столітті з'явилась низка публікацій, у яких автори торкалися окремих аспектів минушини цього містечка. Так, Яким Перлиштейн, вивчивши акт розподілу володінь князів Острозьких за 1603 рік, в одній зі своїх статей представив важливі факти про Межиріч Ранньомодерного часу у зв'язку з діяльністю цієї князівської династії². Інший дослідник, Микола Теодорович здійснив екскурс у минуле містечка від сивої давнини до сучасної авторові доби. Він запропонував погляд на розвиток Межиріча як острозького передмістя³. Станіслав Кардашевич наголосив на функціонуванні тут францисканського монастиря та проаналізував окремі сторінки історії цього поселення⁴. Примітно, що увагу тогочасних авторів більшою мірою, ніж самого містечка, привертало минуле саме тутешньої чернечої обителі⁵, святинь і їх планувально-архітектурної специфіки⁶. Останній напрям із багатим фактологічним тлом репрезентований також ґрунтовними працями істориків архітектури — Олени Годованюк⁷, Петра Ричкова⁸ та Віктора Луца⁹. Наприкінці 30-х років минулого століття Йосип Новицький опублікував інвентар Острога 1708 року, в якому згадується й Межиріч як поселення ординатської частини Острозької волості¹⁰.

¹ Висловлюю щирі вдячність за допомогу в копіюванні аналізованого джерела пані Юлії Третяк, студентці Університету управління та банківської справи у Кракові (Республіка Польща). Дякую заступнику директора з наукової роботи Нетішинського міського краєзнавчого музею Тарасові Вихованцю за надані консультації та обговорення окремих проблемних питань при підготовці тексту джерела до друку.

² Перлиштейн А. Несколько слов о княжестве Острожском // Временник общества истории и древностей российских. — 1852. — Кн. 14. — С. 34, 39. Автор називає містечко «НовоМежиричем».

³ Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. — Почаев, 1889. — Т. 2: Уезды Ровенский, Острожский и Дубенский. — С. 782.

⁴ Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga: Materiały do historyi Wołynia. — Warszawa; Kraków, 1913. — S. 204-215.

⁵ Molendziński K. Klasztor pofranciszkański w Międzyrzeczu Ostrogskim // Rocznik Wołyński. — Równe, 1935. — Т. 4. — S. 103-136; Rawita-Gawroński F. Klasztor oo. Franciszkanów w Międzyrzeczu Ostrogskim: szkic historyczny // Przewodnik naukowy i literacki: Dodatek miesięczny do «Gazety Lwowskiej». — Lwów, 1917. — R. 45. — Nr 10. — S. 943-960; о. Ковалів В.-Й. Костел і монастир оо. францисканців у Межирічі // Матеріали VII-IX Острозької конференції «Остріг на порозі 900-річчя». 1996-1998 роки. — Остріг, 2000. — С. 208-215. Серед найновіших праць варто виділити дослідження Володимира Марчука про ліквідацію францисканського монастиря у 1866 році. Історик опублікував детальний опис чернечої обителі на час її ліквідації (Марчук В. Ліквідація Францисканського монастиря в Межирічі Острозькому в 1866 р. (за документами з Державного архіву Рівненської області) // Острозький краєзнавчий збірник. Ювілейне видання до 100-річчя відкриття музею в Острозі. 1916 — 11 (24) серпня 2016 / Ред. група: М. Манько, М. Данилюк, С. Позіховська. — Острог, 2016. — С. 200-226.

⁶ Маслов Л. Церква Св. Трійці в Межирічі Острозькому // Наша Батьківщина. — Львів, 1937. — Ч. 6. — С. 131-137; Годованюк О. Троїцький монастир-фортеця у Межирічі-Острозькому і його місце в розвитку монументального зодчества України XVI — XVII ст. // Архітектурна спадщина України. — Київ, 1995. — Вип. 2. — С. 62-78.

⁷ Годованюк О. Ренесанс в архітектурній спадщині Волині XVI — першій половині XVII ст. // Архітектурна спадщина Волині. Збірник наукових праць за наук. ред. П. Ричкова. — Рівне, 2010. — С. 51-65.

⁸ Ричков П. Non omnis moriar. Архітектура в культурній праці князів Острозьких. Монографія. — Рівне, 2011.

⁹ Ричков П., Луц В. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких. — Київ, 2002.

¹⁰ Osiałość miasta Ostroga anno 1708 / Wyd. J. Nowicki // Rocznik Wołyński. — Równe, 1938. — Т. 7. — S. 205 — 211. Публікація, на думку сучасних істориків, має низку огріхів, невідповідностей (Вихованець Т. Інвентар Острога та частини Острозьчини від 1708 року як джерело з історичної топографії міста // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. — Нетішин, 2003-2004. — Вип. 2-3. — С. 28-29; Бирук М. Йосиф Владиславович Новицький

Українські історики підготували краєзнавчі матеріали та енциклопедичні гасла про містечко¹¹. Грунтовну джерелознавчу характеристику інвентарів Межиріччя за XVII століття, а також виклад на їх основі магістральних аспектів поступу містечка здійснив Віктор Атаманенко¹². Згодом учений опублікував фрагмент інвентаря Межиріччя за 1640 рік та інвентар Межиріцького ключа 1643 року, звідки можна почерпнути відомості про ранньомодерний час в історії міста і його околиць¹³.

Насамкінець, у поле зору дослідників потрапив й інвентар Межиріччя за 1728 рік. Зокрема, його ще в 1970 році проаналізував відомий український учений і джерелознавець Микола Ковальський¹⁴. Пізніше цим документом послуговувалися й інші дослідники. Зокрема, в контексті з'ясування соціально-економічного розвитку Острожчини у першій чверті XVIII століття його торкнувся Микола Бирук. Щоправда, на наш погляд, він розкрив інформативний потенціал цього джерела досить побіжно¹⁵.

Позитивно оцінюючи внесок згаданих дослідників у розробку історії Межиріччя, варто наголосити на недостатньому вивченні минувшини містечка у XVIII столітті в цілому, та її джерелознавчих аспектів зокрема. Відтак вважаємо, що уведення інвентаря Межиріччя 1728 року до наукового обігу шляхом археографічної публікації є саме на часі.

* * *

Про початкові сторінки історії Межиріччя (Острозького) відомо небагато. Поблизу поселення, за спостереженнями фахівців, знаходилося давньоруське городище¹⁶ з валами XI — XIII століть¹⁷. Давні перекази повідомляють про закладення тут серед лісів у давньоруську добу дерев'яного монастиря, котрий пізніше знищили татари.

Перша писемна згадка про поселення відноситься до 3 липня 1396 року. Тоді великий литовський князь Витовт (1350 — 1430) своїм привілеєм підтвердив право Федора Даниловича Острозького на володіння Острогом, додаючи в довічне володіння князю та його нащадкам Межиріччя і деякі інші села¹⁸. Впродовж XV — XVII століть поселення належало до родової власності князів Острозьких і було приписане до

як археограф // Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині. — Острог, 2009. — Вип. 2. — С. 130-134.), що спонукає до здійснення повторної, вивіреної публікації з позицій сучасної фахової археографії.

¹¹ Цинкаловський О. Стара Волинь та Волинське Полісся (Краєзнавчий словник — від найдавніших часів до 1914 року). — Вінніпег, 1986. — Т. 2. — С.81-82; Хведась А. Межиріч: історія та архітектура (музеологічні аспекти) // Острозька академія XVI — XVII ст. Енциклопедичне видання. — Острог, 1997. — С. 90-92; Ком С. Межиріч // Енциклопедія історії України / Редкол.: В. Смолій (голова) та ін. — Київ, 2009. — Т. 6. — С. 586; Тесленко І. Межиріч-Острозький // Князі Острозькі. Науково-популярне видання / Під наук. ред. І. Тесленка. — Київ, 2014. — С. 234-235.

¹² Атаманенко В. Інвентарні описи Межиріччя XVII століття // Український археографічний щорічник. Нова серія. — Київ; Нью-Йорк, 2002. — Вип. 7. — С. 71-83.

¹³ Фрагмент інвентаря Межиріччя 1640 р.; Інвентар Межиріцького ключа 1643 р. // Описи Острожчини другої половини XVI — першої половини XVII століття / Упор. В. Атаманенко. — Київ; Острог; Нью-Йорк, 2004. — С. 336-341; 342-362.

¹⁴ Див. архівну картку використання документу, де вказано про звернення вченого до цієї архівної справи двічі — 23 червня 1970 р. і 29-30 жовтня 1980 р. (Archiwum Narodowe w Krakowie (Polska), Archiwum Sanguszków, rękopisy, sygn. 461); Ковальський М. Етюди з історії Острога: Нариси. — Острог, 1998. — С. 14; Его же. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник // Вопросы отечественной историографии и источниковедения. Сборник научных работ. — Днепропетровск, 1975. — С. 121.

¹⁵ Бирук М. Інвентарі Острожчини першої чверті XVIII ст. як джерело вивчення господарського стану Острозької волості // Національний університет «Острозька академія». Наукові записки. Серія: Історичні науки. — Острог, 2009. — Вип. 14. — С. 71-84; Його ж. Оподаткування міського та сільського населення Острозької волості в кінці XVII — першій чверті XVIII ст. // Історія торгівлі, податків та мита. — Дніпропетровськ, 2012. — Вип. 2. — С. 63-69; Його ж. Інвентарні описи Острозької волості кінця XVII — першої третини XVIII ст. як джерело // Актуальні питання історії України. Україна і світ. Зб. матеріалів третьої регіональної наукової конференції (Острог, 25 квітня 2012 року). — Острог, 2012. — С. 276-283.

¹⁶ Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Мандрівки історичні. — Львів, 1997. — С. 91; Його ж. Пам'ятки оборонного будівництва Острога та околиць (короткий історіографічний огляд) // Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану проф. М. П. Ковальського з нагоди 70-річчя. — Острог; Нью-Йорк, 1999. — С. 363-364; Равчук Г. Острог і його околиці. — Львів, 1960. — С. 110. Згідно з відомостями Володимира Антоновича, за вказаним чотирикутним городищем закріпилася назва Містечко (Антонович В. Археологическая карта Волинской губернии. — Москва, 1900. — С. 96).

¹⁷ Ком С. Межиріч. — С. 586.

¹⁸ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie / Wyd. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. — Lwów, 1887. — Т. 1. — С. 20, № 20; Хведась А. Межиріч: історія та архітектура... — С. 90-92.

Острозького замку¹⁹. З часом і тут збудовано невеликий замок, а близько 1460 року Іван Васильович Острозький звів на місці колишньої дерев'яної церкви кам'яний храм Святої Трійці, який мав й оборонне значення²⁰.

Зі статусом містечка, належного князю Василю-Костянтину Острозькому (1526 – 1608), Межиріч уперше зустрічається в поборовому реєстрі за 1589 рік, проте локаційного привілею для цього поселення до нашого часу виявити не вдалося²¹. З 1603 року Межиріч разом із половиною Острога та іншими маєтностями переходить у власність старшого сина Василя-Костянтина — Януша (1554 – 1620). Останній дбав про розвиток містечка. Важлива подія в історії поселення відбулася 18 лютого 1605 року, коли новий власник, краківський каштелян Януш Острозький виклопотав у короля Сигізмунда III для Межиріча магдебурзьке право. В місті з'явилися два ярмарки (на Св. Петра (29 червня) і Св. Михайла (8 листопада)), щотижневі торги в неділю, вільний продаж «питей» тощо. 29 березня 1638 року король Владислав IV підтвердив міщанам указані права²². Очевидно, надання цих двох привілеїв можна трактувати як сприятливий чинник в економічному розвитку приватновласницького містечка, принаймні до середини XVII століття.

Паралельно, завдяки зусиллям власника та його спадкоємців, до середини XVII століття відбувається зростання статусу Межиріча як релігійного та культурного осередку. В 1610 році Януш Острозький відібрав у православних храм Святої Трійці, згодом видав розпорядження добудувати до протилежних боків церкви два двоповерхові корпуси й передав це католицькому ордену францисканців. Крім того, з середини до монастирських стін було прибудовано декілька допоміжних приміщень, а в північно-східній частині монастирської території влаштовано величезний колодязь²³. У 1612 році тут відкрилися костюль і монастир, а при останньому почали функціонувати бібліотека та архів²⁴. Магнат за життя свого батька мешкав переважно в Дубно, а під час візитів до Василя-Костянтина зупинявся у Межирічі, де мав свій «малий замочок»²⁵.

В містечку, відповідно до магдебурзького привілею, необхідно було збудувати ратушу, ятки, лазню тощо. Варто звернути увагу й на те, що у привілеї Межирічу, на думку А. Заяця, фактично закладалася майбутня програма побудови містечка, адже для всіх нових будівель потрібно було відвести й відміряти земельну ділянку²⁶. Відтепер міщани мали право розбудовувати корчми, готувати вино, мед, пиво та горілку в гостинних домах і шинкувати цими напоями. Водночас, як постає з королівського привілею, низка пільг надавалася й купцям, в тому числі іноземцям²⁷. Примітно, що через Межиріч проходив торговельний шлях, який з'єднував його з Шумськом, Кременецем, Тернополем, Галичиною і далі проходив через Карпати та розгалужувався по європейських країнах — а це не могло не вплинути на економічний розвиток цього волинського поселення.

Межиріч із отриманням магдебургії почав відігравати роль економічного центру, а також, як і інші міські осередки Південно-Східної Волині, залишався важливим оборонним форпостом краю. При цьому, фахівці наголошують і на функції Межиріча впродовж XVI — XVII століть як віддаленого острозького передмістя²⁸. Проаналізувавши джерела з історії Острожчини, В. Атаманенко висловив гіпотезу про своєрідний «мегаполіс» другої чверті XVII століття, куди входили Межиріч, Нове місто та Острог²⁹.

Навколо Межиріча було зведено лінію укріплень, найпотужнішим місцем якої став монастирський комплекс із храмом Святої Трійці, була тут й церква Архангела Михаїла³⁰. Вже в першій половині XVII століття у містечку з'являються передмістя³¹, які стали важливим компонентом міського просторо-

¹⁹ Кот С. Межиріч. — С. 586.

²⁰ Хведась А. Межиріч: історія та архітектура... — С. 90.

²¹ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині в XVI — першій половині XVII століття. — Львів, 2003. — С. 60-61.

²² Архив Юго-Западной России (далі — АЮЗР). — Киев, 1869. — Ч. 5: Акты о городах (1432 — 1798). — Т. 1. — С. 106-108, № 28.

²³ Ричков П. Луц В. Архітектурно-мистецька спадщина... — С. 91.

²⁴ Хведась А. Межиріч: історія та архітектура... — С. 91.

²⁵ Кулаковський П. Острозький Януш // Острозька академія XVI — XVII ст. Енциклопедія / Редкол.: І. Пасічник, П. Крالیук, П. Кулаковський. — Острог, 2011. — С. 332-333.

²⁶ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині... — С. 108.

²⁷ АЮЗР. — Ч. 5. — Т. 1. — С. 108.

²⁸ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині... — С. 61.

²⁹ Атаманенко В. Інвентарні описи Межиріча XVII століття... — С. 74-75.

³⁰ Тесленко І. Межиріч-Острозький. — С. 234-235. Церква Святого Архангела Михаїла розташовувалася при Ринку, за твердженням Й. Новицького, вона закладена у XVII столітті, а згоріла на початку XIX століття. У 1708 р. її священиком названо отця Лаврентія Скабіновича. (Osiałość miasta Ostroga anno 1708. — S. 207, przyp. 1; S. 209).

³¹ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині... — С. 127.

вого розвитку. Їх наявність можна трактувати й у руслі зростання міського осередку, і як необхідність та можливість мати прихисток населенню околиць у разі татарських нападів тощо. В цьому сенсі варто відзначити інститут сотників та десятників, присутній у Межирічі, однак більше характерний системі управління непривілейованих міст³². Сотники й десятники відігравали важливі функції під час оборони містечка.

Межиріч у цей час за чисельністю осель, згідно з класифікацією середньовічних міст України Петра Саса, належав до малих міст (до 200 будинків)³³. У першій половині XVII століття зростає кількість населення в містечку³⁴, що могло відбуватися паралельно з його економічним піднесенням.

Після смерті в 1620 році Януша Острозького Межиріч до 1753 року входив до складу Острозької ординації. Того року в результаті Колбушівської трансакції Павло-Кароль Сангушко (1680 – 1750), надвірний маршалок Великого князівства Литовського, разом із половиною Острога поступився маєтністю на користь великого коронного канцлера Яна Малаховського (1698 – 1762)³⁵.

В перші роки Хмельниччини Межиріч опинився у вирі військових протистоянь. Козацькі загони неодноразово визволяли містечко. При цьому останнє зазнавало значних руйнувань, демографічних втрат тощо. Острозькі землі, на думку Олега Ярошинського, вже з 1648 року стали об'єктом багатократової жорстокої боротьби. Так, 23 липня 1648 року розпочався визвольний рейд окремого козацького загону з полків Максима Кривоноса через Заслав, Межиріч, Острог³⁶ та інші міста. 29-30 серпня відбулася чергова спроба півторатисячного підрозділу з 19 хоругв війська Яреми Вишневецького (1612 – 1651) під командуванням Голуба й Аксака захопити Острог, після чого карателі вчинили жорстоку розправу над міщанами-християнами Межиріча й навколишніми селянами³⁷. У вирі протистояння козацтва та єврейської громади, серед іншого, першою зруйновано єврейську школу, яка була відбудована у містечку, за Й. Новицьким, у XVIII ст.³⁸

18 вересня 1654 року між Острогом і Межирічем українські війська розбили один із полків князя Владислава-Домініка Заславського, яким командував Андрій Суходольський, звільнили Острог і Межиріч³⁹. Врешті, події Хмельниччини не принесли значних позитивних змін на Волинь. Восводство й надалі продовжувало перебувати у складі Речі Посполитої, а на плечі мешканців краю важким тягарем лягли матеріальні проблеми відновлення регіону. Останні досить чітко простежуються на аркушах представленої нижче документа.

Військові перипетії Північної війни завдали значних руйнувань Межирічу, про що красномовно відомував укладач інвентаря 1708 року: «за валом від Межиріча фільварок був, який Москва спалила»⁴⁰. Сусідні села Бельмаж та Грем'яче зазнали аналогічних утисків від чужих армій. Відбудова міського господарства стала нагальною проблемою наступних років.

Важливим доповненням до історії Межиріцького францисканського монастиря є випис із луцьких гродських книг за 14 жовтня 1716 року. З документа дізнаємося, що пані Констанція Шибінська (в першому шлюбі — Межвинська, у другому — Жечицька, стольникова новогрудська), маючи на меті «святий мотив», записала свого часу 1 000 польських злотих на користь Межиріцького й стільки ж — Корецького францисканських конвентів, аби ченці молилися за неї та за душу її покійного першого чоловіка Казимира Межвинського (у тексті — Межвицького). Коли саме з'явився цей запис — ще потрібно з'ясувати.

³² Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині... — С. 156-157.

³³ Сас П. Феодальні міста України в конці XV — 60-х годах XVI в. — Киев, 1989. — С. 21-22.

³⁴ Атаманенко В. Інвентарні описи Межиріча XVII століття. — С. 81. За підрахунками В. Атаманенка, з 1629 р. до 1643 р. кількість димів (дворів) у Межирічі збільшується на 18 %.

³⁵ Кулаковський П. Острозька ординація // Острозька академія XVI — XVII ст. Енциклопедія. — С. 315; Вихованець Т. Матеріали з історичної топографії Острога першої третини XIX століття // Острозький краєзнавчий збірник. — Острог, 2012. — Вип. 5. — С. 227.

³⁶ Ярошинський О. Волинь у роки Української національної революції середини XVII ст. — Київ, 2005. — С. 304.

³⁷ Там само. — С. 305; Документи Богдана Хмельницького 1648 – 1657 / Упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич. — Київ, 1961. — С. 68.

³⁸ Osiałość miasta Ostroga anno 1708. — S. 208.

³⁹ Ярошинський О. Волинь у роки... — С. 129; Документи Богдана Хмельницького... — С. 383; про історію Межиріча в добу Хмельниччини див. також: о. Мицик Ю. Острог в роки Національно-визвольної війни українського народу 1648-1658 pp. // Studia historica res gestas Ostrogoae. Vol. 1. — Острог, 2001.

⁴⁰ Державний історико-культурний заповідник м. Острога, відділ фондів (далі — ДІКЗО, ВФ), КН-23871 / Ш-Д 9250. — С. 49.

Згадані суми монастирі повинні були отримувати з села Крилова⁴¹. Такі фінансові пожертви дозволяли чернечим обителям Волині ставати впливовим чинником соціально-економічного поступу краю. Щоправда, в 1716 році настоятель Межиріцького конвенту Маврицій Дибовський скаржився на ділочного власника села Крилова — Єжи-Домініка Любомирського (бл. 1665 – 1727), коронного підкоморія, ольштинського, казимирського, ушицького старосту у зв'язку з тим, що магнат не сплачував обидвом конвентам указані суми, завдаючи шкоду чернечим згромадженням⁴².

Скрупкульозне вивчення історії містечка потребує подальшого послідовного залучення документальних матеріалів, які збереглися в національних та закордонних архівах, бібліотеках, інших зібраннях. Археографічне засвоєння документальної спадщини з проблем урбаністики Волині, безумовно, сприятиме повнішому розумінню соціально-економічних, політичних та культурних процесів в історії краю у першій третині XVIII століття.

* * *

Вцілому, до нашого часу дійшла низка важливих описово-статистичних джерел з історії Межиріччя Ранньомодерної доби. Більшість із них збереглися у складі комплексу «Архів Сангушків». В XIX — на початку XX століть він знаходився у славуцькій резиденції князів Сангушків. Тогочасний хранитель архіву, Броніслав Горчак підготував до друку кілька його описів. В одному з них зафіксовано інвентарі межиріцького замку від 5 серпня 1640 року, 16 січня 1643 року, 24 березня 1650 року та 1698 року (разом із Бельмажем)⁴³. Для першої ж третини XVIII століття маємо інвентарі Межиріччя у складі Острозької волості за 1724 і 1728 роки, що відклалися у тій же збірці⁴⁴, а також інвентар від 1708 року (теж як частина Острожчини), який зберігається в Державному історико-культурному заповіднику м. Острога⁴⁵. Подальша архівна евристика, можливо, дозволить з'ясувати наявність й інших інвентарних описів чи їх фрагментів для цього самого часу⁴⁶.

Інвентар був споряджений 2 квітня 1728 року, коли Межиріччя разом зі всіма іншими маєтностями Острозької ординації⁴⁷ перебував у власності родини Маріанни з Любомирських та надвірного литовського маршалка Павла-Кароля Сангушка, сьомого й останнього ордината. Мотиви та обставини створення цього важливого документу, імена його упорядників ще потрібно з'ясувати. При цьому видно, що укладачі інвентаря були добре знайомі з попередніми описами — 1708 та 1724 років, оскільки їхні тексти в окремих випадках перегукуються, використовуються одні й ті самі факти.

З документу, насамперед, довідуємося про стан міських фортифікаційних споруд, які внаслідок військових протистоянь часів Хмельниччини знаходилися не в найкращому стані. Чітко простежується й вплив подій Північної війни, або, як її іменує укладач джерела — «московської руїни». Безслідно зник вогневий арсенал фортеці, про потужність якого можна робити висновки з чіткого переліку гармат. Важливо, що інвентар 1689 року⁴⁸ зафіксував процес передачі амуніції межиріцьким отцям францисканцям. Вже на початку XVIII століття вони не могли повернути переданий їм на зберігання арсенал, бо нічого про нього не знали. Це постає з інвентарів 1708 та 1728 років. Й. Новицький припускав перебування тієї зброї при палаці в сусідньому Новомалині⁴⁹.

Відсутність вогнепальної зброї, незадовільний стан фортифікацій, міських брам Межиріччя впродовж 1698⁵⁰ — 1728 років слід трактувати як повну втрату Межиріччем функції оборонного форпосту.

⁴¹ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка НАН України, відділ рукописів (далі — ЛННБУС, ВР), ф 5: *Рукописи бібліотеки Національного закладу ім. Осолінських*, оп. 1, спр. 6745/II, с. 127-129. Зараз Крилів — село в Корецькому р-ні на Рівненщині.

⁴² Там само, с. 128.

⁴³ *Gorzak B. Katalog rękopisów archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie*. — Sławuta, 1902. — S. 35; *Атаманенко В.* Інвентарні описи Межиріччя XVII століття. — С. 76.

⁴⁴ Інвентар Острога 1728 р. опублікований: *Близняк М.* Інвентар міста Острога 1728 року // Національний університет «Острозька Академія». Наукові записки: Серія: *Історичні науки*. — Острог, 2017. — Вип. 26. — С. 5-23.

⁴⁵ ДІКЗО, ВФ, № КН 23871 / III-Д 9250, s. 27-37; *Osiadłość miasta Ostroga anno 1708*. — S. 204-211.

⁴⁶ У джерелах є згадка про існування колись інвентаря Острога та Острожчини за 1714 рік (ЛННБУС, ВР, ф. 5, оп. 1, спр. 1924/II, с. 231). До нашого часу зберігся лише сумарій прибутків ординатської частини Острога та Острожчини за 1714 рік (*Osiadłość miasta Ostroga anno 1708*. — S. 227-228).

⁴⁷ У XVIII ст. сучасники називали її Дубенською ординацією у зв'язку з перебуванням у місті Дубно військового гарнізону майорату.

⁴⁸ Під «інвентарем» 1689 р., очевидно, мається на увазі письмова угода про передачу арсеналу.

⁴⁹ *Osiadłość miasta Ostroga anno 1708*. — S. 204.

⁵⁰ Станом на 1698 р., за відомостями В. Атаманенка, міські укріплення й замок були повністю спалені, постраждали й обидві міські брами. Це сталося, очевидно, раніше від указаної дати (*Атаманенко В.* Інвентарні

Поки що за браком джерел не вдається скласти уявлення про відновлення/невідновлення обороноздатності містечка в подальшому. Трохи покращило ситуацію привезення двох гаківниць із Дубно, які перейшли у відання міщан.

Документ також відображає господарську діяльність отців-францисканців, котрі, на думку укладачів інвентаря, в багатьох випадках діяли всупереч ustalеним нормам та перманентно нарошували земельні володіння, осаджували на них власних підданих і не сплачували податку.

В інвентарі подано інформацію про християнські (113) та єврейські (12) дими (двори), їх господарів, робочу худобу (коні й воли). Дані інвентаря дають можливість до певної міри окреслити ремісниче середовище містечка. Серед межиріцьких міщан бачимо й жовнірів Дубенського гарнізону — категорію, що не підлягала загальноміським повинностям. Окремий важливий блок інформації представляє географію міського господарства — сади та пасіки були досить тісно пов'язані з господарськими комплексами сусідніх Бельмажа та Острога. Цікавими є відомості про статус мірошників та їх зобов'язання, шляхетські двори, повинності міщан тощо. При цьому, інвентар Межиріча 1728 року не дає відомостей про топографію містечка. Такий брак для першої чверті XVIII століття можна почасти компенсувати за рахунок інвентаря 1708 року. Для цього часу знаємо про такі топоніми, як вулиця від брами Дубнівської, вулиця з-під Валу, Ринок тощо.

Введення нових джерел з історії урбаністичного розвитку Волинського воєводства у XVIII столітті дасть можливість краще зрозуміти соціально-економічні процеси в регіоні і сприятиме розширенню джерельної бази з історії українського Правобережжя означеного часу.

Микола Близняк (м. Острого)

ДОДАТОК

Inwentarz osiadłości miasta Ostroga na części jasnie oświeconych xięstwa ich m[ilość]ciow marszałkow
W[ielkie]go xięstwa Lit[ewskie]go in anno 1728 die 2 aprilis in fundo bonorum spisany*

(фрагмент)

[...]

[s. 85]

Miasto Miedzyrzyc

1. Ktore lokowane miedzy dwoma rzekami — Zalubną⁵¹ y Wilą nazywaiącym (!) się, przez nieprzyiaciela quondam od pierwszej kozaczyzny same z zamkiem funditus spalone, teraz poniekad fundowac się poczynaiące, a to nie mało po tey ruinie potrzebuiące melioracyey wałami, około w kwadrat osypane, w niektórych mieyscach ruinowac się y osypowac poczynaiącymi.

2. Do tego miasta iest bram dwie murowanych sklepionych, ktore sklepienie, nie maiąc zadnego pokrycia nad sobą, y tak przemakaia y coraz do ruiny przychodzi.

3. Wrota quondam bywały, pretami zelaznemi okowane, w tych bramach teraz nic się nie nayduie. Przez Moskiewską ruine y zelaza pozdzierane y popalone, jednak (!) brama od Dubna, a druga od Zasławia.

4. Pod tym miastem jest stawow dwa na rzecce zalozone, jeden wyższy, a drugi nizszy, niezaiete od pierwszej kozaczyzny. Na stawie wyższym iest młynow dwa o czterech kamieniach y step dwie.

описи Межиріча XVII століття. — С. 79.

* Документ передано близько до тексту. Модернізовано пунктуацію та написання великої й малої літер; знято подвоєння, типові для скорочених слів; розділено слова, що написані разом, і — навпаки; у квадратних дужках розкрито скорочення слів та додано пропущені літери; описки, не зовсім зрозумілі слова позначено знаком (!); залишено літери, що вийшли з ужитку (y, ŷ). Виносні літери внесено в рядок і подано курсивом; збережено підкреслення, присутні в оригіналі. Закінчення сторінки оригіналу позначено (||). Таблична форма документа відтворена відповідно до оригіналу.

⁵¹ На відміну від аналізованого інвентаря, традиційно цю річку іменують Збитенькою (Збитинкою, Збитянкою, Світенькою). Вона бере початок в околиці села Збитина у Дубнівському районі (Пура Я. Край наш у назвах. — Рівне, 2002. — С. 7). С. Кардашевич приводить у тексті своєї праці ще інший гідронім — Тетерівка (Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga... — S. 204). Примітно, що інвентар 1708 р. називає її Залюбовкою («Zalubowka») (ДІКЗО, ВФ, № КН 23871 / III-Д 9250, s. 27), а публікований документ — Залубною («Zalubna»).

5. Zamek y fortece w tym miescie po zroynowaniu kozackim niemasz, tylko na mieyscu, gdzie dwor stal, y tam, gdzie panska rezydencya bywala, komin tylko ieden zostae murowany kuchenny y dwie klacce mieyskie.

6. Amunicya tego zamku, iwentarzem⁵² specyfikowana ab anno 1689⁵³ per expressum w klasztorze Miedzyrzyskim u oycow franciszkanow tamecznych po incursyi kozackiej in depositum zostawione (!), do zamku nalezaca, nie wiedziec, gdzie sie z klasztoru podzialo (!). To iest armata spiszowa n[ume]ro 1, organkow, w loze opravionych, 6, w drugim opravionych organkow 5, w trzecim lozu n[ume]ro 5, w czwartym lozu n[ume]ro 4. Loze od dziala prozne, okowane. Item dzialo zelazne z lozem z rozerwanego puldzialka sztuka iedna, puldzialek zelazny bez ogona. || [s. 86] Item puldzialek drugi, szmigownica iedna, hakownic w lozach dwie, item bez loz hakownic 4, puldzialkow 2, a trzeci rozerwany, loz (!) puldzialkowe bez kola, kol od dzial n[ume]ro 30. Ta amunicya kiedy y kiedy (!) mialoby sie podziec, niewiedziec.

7. Ich m[iłos]c[io]wie oycowie franciszkanie allegant, ze iakoby o tym niewiedza y zadney o tym nie znaią od praecessorow swoich wiadomosci, oprócz z Dubna przyslanych hakownic n[ume]ro 2, to przy mieszczanach zostaią teraz na dzwonnicy cerkiewney.

8. Tych ze ich m[iłos]ciow oycow franciszkanow miedzyrzyskich iest w miescie klasztor z kosciolem, munificencya y fundacya jasnie oswieconych xiżzat ich m[iłos]ciow Ostrogskich wymurowany, do ktorego in vim niby collationis placow, grontow y pol mieyskich ich m[iłos]ciow, incompetenter przywlaszczywszy, zazywaią y ludziom przychodzacy m osiadac pozwalaią, y dziesiecine z tych pol na siebie odbieraią. Cisz allegant prawo collationis jakoby sobie do mlyna, respektem miarki sluzace, do szarwarku iednak zadney nie daią pomocy y poddanych swoich ochraniaią, chociaż poddani na placach y grontach mieyskich osadzeni są. Poniewaz iednak na to swoje allegacye pomienioni oycowie zadnego nie pokazuią dowodu, zwierzchnosc zamkowa do pokazania praw instabit.

9. Obszary, lany panskie miedzy mieyskimi y bielmaskimi polozeni lezace, polami do Bielmaskiego⁵⁴ regulantur folwarku, z ktorych oycowie franciszkanie dziesiecine seu kop dworską w nadzieie funduszu, dotąd nieznaionego, do klasztoru biorą.

10. Na sianozeciach zamkowych nakoszowano siana co rok po stert n[ume]ro 4, ale teraz są zarosle, oprócz pustych łak y sianozeci, ktorych najem do prowentu idzie, i te violenter j[ego] m[iłos]c pan Malinowski odebrał.

Osiedlosc miasteczka Miedzyrzyca Ostrogskiego			
Dymy		Konie	Woły
1.	Iwan Jarmolczuk	1	2
2.	Dymitro Kupczenko	1	1
3.	Semen Skabelko	1	2
4.	Jacko Chwesiuszenko	2	2
5.	Iwan Chomenko	2	4
6.	Jakim Babęczyk	1	2
7.	Paweł Kopczyszyn	2	2
8.	Plac Leszka Doroszczuka pusty, na ktorym sad, ktory Roman trzyma	1	2
9.	Martyn Kowal rzemieśnik	—	—
10.	Paweł Boieczenko	2	—
[s. 87]			

⁵² Так у тексті, має бути «inwentarzem».

⁵³ В інвентарі міста Острога за 1708 р. також зафіксовано факт передачі амуніції, але час укладення її інвентаря — 1659 р. (Osiedlność miasta Ostroga anno 1708. — S. 204). Аналогічне датування цього інвентаря «армати», переданої францисканцям, див.: *Атаманенко В.* Інвентарні описи Межиріччя XVII століття. — С. 79.

⁵⁴ Село Бельмаж, що між Межиріччям та Острогом, у досліджуваний час входило до ординатської частини Острозької волості. Очевидно, могло виникнути як сільськогосподарська округа резиденції князів Острозьких. Згодом, у середині XIX століття, унаслідок розширення повітового Острога вже у складі Російської імперії злилося з містом та перетворилося на одну з вулиць на його південному заході, через яку пролягав шлях до Кременця. Зараз територія Бельмажа в межах Острога у якості однойменної вулиці (Див.: *Близняк М.* Інвентар Бельмажа 1728 р. // Другі Всеукраїнські краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Наук. збірник. Матеріали Других Всеукраїнських краєзнавчих читань, присвячених пам'яті Григорія Гуртового, смт. Торчин, 29 вересня 2016 року / Упоряд. А. Силук, О. Мельник. — Луцьк, 2016. — С. 83-87; *Його ж.* Соціально-економічний розвиток Бельмажа в кінці XVIII — середині XIX ст. // Історія музейництва і пам'яткоохоронної справи в Острозі та на Волині. Наук. збірник. — Острог, 2011. — С. 389-392).

Dýmý	Dalsza osidłość Międzyrzycza	Konie	Woły
11.	Paweł Mokienko	—	—
12.	Jacko Mokienko	1	2
	Fedora Nowaka plac pustý	—	—
13.	Samujło Sameruk	—	2
14.	Stepan zięc Samoroki nieoddzielony w kupie	1	—
15.	Iwan Maxýmenko	1	1
16.	Kiryło Zachareýko	1	2
17.	Hawryło Stubelec	2	5
18.	Hawryło brat Stupelow nie oddzielony	—	—
19.	Andrey Doroszenko	1	2
	Na placu Leszczýchý Wdowý trzýma Hawryło Stubelec	—	—
20.	Waszczýcha Lantwoýtýcha wdowa	—	—
21.	Iwas Boniaczenko	2	—
22.	Samuel Skabenko	—	2
23.	Klim Smolarz ý Lawrýn syn jego	1	2
24.	Lukasz Kupczenko	—	1
25.	Trusz Tkacz na pułsetek płotna robie	—	—
26.	Harasým Jackiewicz	2	4
27.	Procko Chwesczenko	1	1
28.	Semko syn Harasýmow oddzielony	1	2
29.	Andrzej Kopczenko	1	1
30.	Iwan Krol	1	—
31.	Komicha Wdowa	—	1
32.	Choma Nowak ý syn jego Alexý	1	—
33.	Korhonyha Wdowa	—	—
34.	Wasyl Pohonlec	1	1
35.	Lukasz Gabryel	—	—
36.	Omelko Saszenko	—	2
37.	Pilip Szymanczuk	1	-
38.	Nýczypor Kuzmenko	—	2
39.	Daniło Barnacki	—	1
40.	Jakub Rowenczuk tkacz rzemieśnik	—	—
41.	Týmosz Ciesla	—	—
42.	Domek Kalenika, w którym sługa mieýski	—	—
43.	Stepan Ludwikow	1	—
44.	Michał Marczenko na placu Samuela Morzewi	1	—
45.	Paweł Kiryło	—	1
46.	Andrzej Maxýmenko	—	2
[s. 88]			
Dýmý	Dalsza osiadłość Miedzyrzycza	Konie	Woły
47.	Jarmolicha Wdowa	—	—
48.	Jacko Deneczka	1	2
49.	Plac Owsiechý Wdowý pustý	—	—
50.	Roman Muzyka	—	1
51.	Chwesczýcha Wdowa z Denýsem zięciem	2	2
52.	Mikita Buniaczek	2	—
53.	Jakim Pawłow	2	1
54.	Hrycko Hawryłko	2	2
55.	Andrzej Kupczenko	1	1
56.	Paweł Harasýmow	—	2
57.	Kondrat Mokienko stawniczy	—	—
58.	Petrycha Wdowa	—	2
59.	Wasyl Supramenko	3	1

60.	Hrýcko Kowal z rzemiesła	—	—
61.	Harasým Dýtýdas	1	—
62.	Hrýcko Parfienko	—	1
63.	Wasyl Saszynski stawniczy	—	—
64.	Lesko Mielnik kowal	2	—
68 ⁵⁵ .	Jacko Pastuch	—	—
69.	Ostap Starý	—	—
70.	Iwan Babicyk	2	—
71.	Lukian Jarmolczuk	1	1
72.	Andrzej Hobelec	—	—
73.	Alexy Lonich na Kirylo Harpikowe podeza	—	—
74.	Andrzej ⁵⁶ Jarmolczuk	1	—
75.	Wasyl Hetman na Sydorowym nowak	—	1
76.	Iwan Nowak pastuch ⁵⁷	1	—
77.	Damian Kopiika na Woyciecha	—	—
78.	Maxymixa Doroszczuczka	—	—
79.	Ochrým Szubelec pasiecznik panski	—	—
80.	Wasyl Chomenko	1	2
81.	Hrýcko Jarmolczuk	1	1
82.	Krzysztof Tkacz nowotny	—	—
83.	Michajlo Tchoryk tkacz na Ostapa Nowaka	1	—
84.	Jusko Pastuch	1	—
85.	Daniłko	1	—
86.	Iwan Opanasow zięc	1	—
[s. 89]			
Dýmý	Dalsza osidłosc Miedzýrzýca	Konie	Woły
87.	Hrýckow Senko	—	2
88.	Iwan Szmar krawiec	—	—
89.	Hawryliha Wdowa z zięciem zonatym	1	1
90.	Iwan Ozaýka	—	—
91.	Kondrat	1	1
92.	Bednarka Wdowa	—	—
93.	Stepan Hawrylko	1	1
94.	Hrýcko Ptak	—	2
95.	Kirylo Koziak	—	2
96.	Ptaka	1	—
97.	Jan Mielnik	—	—
98.	Dacko zięc Doroszczukow	1	1
99.	Wasyl Kołodzieý	1	—
	Co odebrani od j[ego] m[ilość]ci xiedza gwardýana ⁵⁸		
100.	Semen Hrycienko starszy	2	2
101.	Semen brat jego	2	1
102.	Prokop Marczenko	1	2
103.	Stepan Smolarenko nowo osiadly	1	1
104.	Miron Smolarenko	1	1
105.	Jacko Kol	1	—
106.	Jasko Szwiec	1	—
107.	Iwanicha Horkawa	1	—
108.	Kopiczynski	—	—
109.	Mikolaj Tkacz rzemieśnik	—	—

⁵⁵ Така нумерація у тексті джерела, пропущено №№ 65, 66, 67.

⁵⁶ Перше слово в цьому рядку закреслене, нечитабельне, очевидно, це було ім'я.

⁵⁷ Нижче ще раз повторено це прізвище та ім'я й закреслено.

⁵⁸ Не виключено, що йдеться про настоятеля монастиря кс. Антонія Залеського (*Rawita-Gawroński F. Klasztor oo. Franciszkanów... — S. 955*).

110.	Michał Szwiec rzemieśnik	—	—
111.	Lukian Tkacz	—	—
112.	Jasko Kompanski tkacz	—	—
113.	Supron Tkacz	—	—
Żydzi			
1.	Icko Irszowicz stary	2	—
2.	Jos Zelmanowicz	3	—
3.	Nowach Dermanski	—	—
4.	Leyba Kantor	—	—
5.	Abram Zelmanowicz	2	—
6.	Motycha Wdowa	1	—
7.	Leyzycha Wdowa	2	—
8.	Abram Krakowczyk	1	—
9.	Leyzo[r] Ickiewicz	2	—
10.	Mejer	—	—
11.	Irsz	1	—
12.	Icko Polesiuk	2	—
	Hola Komornik	—	—

|| [s. 90]

Z tego miasta żołnierze do gardżyzanu wybrani dubińskiego y należące od wszelkich podatkov wolni bydz maia, oprócz podatkov publicznych, posiedzielnego, szarwarkow, do których omnino tenetur, z tą tedy pre cautią, azeby jadący na musztr (!) swoim wisitował się, od miasta nic a nic nie pretendowali.

1. Andruszko Makiiowski
2. Ostap Dołbicki
3. Kondrat Stawniczý do tegoz miasta należący
4. Maxým zamkowy lesniczy.

Ktory y pilnowania stawow, złowienia ryb zebý szkody nie było tenetur y w dozorze lasow.

SADŸ

1. Sad w Ostrogu za miastem
2. Sad w Rymiaczym⁵⁹ w liesie
3. Sad w Derewienczu⁶⁰, iadąc z Bielaszowa⁶¹ do Derewiancza, po lewym boku ponad gura, który osadzca tameczny pokazac powinien.
4. Sadek w Międzyrzycu, w którym pasieka maia z pszczołami ulow starych ex anno 1727 n[ume]ro 53. Roiow młodych n[ume]ro 17.
Suma 70.

W Miedzyrzycu pasieki mieszczanie swoje maia, od których należy dziesięcina do zamku y oczkowe. Z tegoz miasta Miedzyrzyca według dawnego zwyczaju należy do zamku drew for n[ume]ro 154.

MIELNICŸ

Jan Mielnik z zięciem swoim mielnikiem Wasylem, Michayło Mielnik maia w dyspozycyi swojey młynny dwa na stawie wyższym restaurowanym, to iest zalubownych, kazdy z swych koł dwie mącznych, a po iednemu stepnemu.

Ktory za niekarmienie wieprzow quotannis do prowentu panskiego po złotych trzydziesti wyplacac powinien, takze z siekiera na reparacyą zamkową lub folwarkową do budynku ile potrzeba ukaze chodziec powinien, y staranie około lotokow, grobel y młynow pilne miec maia. A to po oddaleniu dyspozycyey młynow, tym zas młynarzom według praw nadanych zwyczaju młynarskiego. Zboz wszelkich arędarze oddawac powinni miarkę okrýsloną. W prawach ich młynarze zas ducta proportione do zelaz || [s. 91] kamieni y innych potrzeb młynarskich do arędarzow groszem iednym przykladac się maia. Inquantum bý zas arędarze widzeli niestara- nie onych młynarzow około ich należytosci do grobli y młynow, tedy za dozwoleciem zwierzchnosci zamkowej tych degradowac, a sposobniejszych na ich mieyscach substituowac.

⁵⁹ Має бути «Риміачым». Зараз — село Грем'яче Острозького району Рівненської області.

⁶⁰ Зараз — село Дерев'янче Острозького р-ну.

⁶¹ Зараз — село Білашів Острозького р-ну.

DWORKI SZLACHECKIE

Dworek j[ąsnie] w[ielmożnego] j[ego] m[iłoś]ci pana Mionczowskiego, starosty Luckiego⁶², do tego folwarku włoka pola ý folwarkow dwa, sianozeci dwie tamze poddaných dwa.

Na zamczysku j[ey] m[iłoś]ci paniey Czarneckiey *dworek*⁶³ ý pani Postupalskiey dworek, jeý m[iłoś]c[i] paniey Szemaszkoweý, dworek jeý m[iłoś]c[i] paniey Zaruckiey.

POWINNOSC MIASTA MIEDZÝRZÝCA

Posiedzielnego seu z placow złotych dwiescie roczney intraty oddawac powinni, a to po groszy pietnascie chrzescianie. Domami zasiedli zýdzi zas z domow swoich po złotemu, czynsz zas z łanow ý pułmiarkow po złotemu. Jednak kombinuiąc wszystko generaliter urząd mieýski sam z chrzescian ý zýdow posiedzielne iako z pułmiarkow zebrawszy do prowentu oddawac obligantur wýzey położone złotych dwiescie dico zło[tych] 200.

Jako się w summarýuszu generalnym należy połoký, z pol zas pustých według zwýczaiu dawnego, ktoreby kolwiek kto zasiewał za wýtknieniem zwierzchnosci zamkoweý zaýdzie, odniesie takze ý dziesiecine, gdzie kaza ý na iakie mieýscie, takze dziesiecinę pszczelną, to iest dziesiátý ul, ale tylko wýbic według zwýczaiu, a ul kazdemu człowiekowi zostawic powinien w pasiece. Gdzie zas niemasz dziesieciu pniow, oczkowego groszy pietnascie dico 15, podczas zas wýbiiania nie powinien dozorca naylepszych wýbiiac, ale iakie w lenii na toczku stac będą w dziesieciu ieden brac, ale nie co naylepsze, ktore na płod zgodne. Szarwarki, ktore potrzeba do grobli odbywac, maią wszýscy nemine excepto ile potrzeba ukaze wyslac robotnika, albo sam omni tenentur; pod czas spustu osobliwie do roskopania maticy chrostow, do wýbudowania koszow, sadzawek, szlamowania ý ocebrowania, iako ý fure drew do budy wiezienia obligantur, podwod do odwozenia drew⁶⁴ ryb, według proporcý dac powinni według dawnego zwýczaiu na mieýsce. Respektem ktorých podwod ad extra ordýnaryjnych ý rugowých wolnymi bydz maią. Osobliwie poniewaz szczupłosc wsiow ý folwarkow do zamku ciz mieszczanie miedzýrzýccy que libel eorum, kto ma konia albo woła za dodrey drogi zimie fur dwie wýwiesc drew do zamku, w drugich dwóch leciech po spuscie powinien || [s. 92] poniewaz w tym roku spust przýpada, drwa powinny bydz z lasow miedzýrzýckich, albo ostrogskich, ktorých to lasow lesniczy na to substituowac klucza Ostrogskiego z podlesniczemi zostawionemi przestrzegac pilno ma, aby miedzýrzýcanie puszczy tylko na opal zazywali za wiadomoscią zwierzchnosci zamkoweý ý lesniczego. Drzewo pomierne wýwozic maią na budýnek, a nie przedawac. Extra ordýnarynym ludziom w reku nie tylko obcym, ale ý postronnym, ktorego tam przed nie miewali ani prawa produkowali nadto zabraniac w tym serio w lasach powinni, poniewaz są bardzo zdezolowane. Tasz się ma rozumiec animadversia w granicach, zeby postronni nie wrýwali się. Cisz miedzýrzýcanie według dawnego zwýczaiu do folwarku Chorowskiego⁶⁵ tloke iedne podczas zniwa nomine excepto odprawic powinni, druga — za prozba. Ale w tym ze miasteczku ich m[iłoś]c[i]owie) oýcowie franciszكاني raz przez legacye nie nalezýcie, drugie iakoby kupnym zastawnym terminem niemało placow, grontow poprzywłaszczali do jurýsdýkcýi swojey, do generalney kommissýi zachowuie się. Poniewaz i[ego] m[iłoś]c x[iądz] gwardýan ad prezens exkuzował się za fundusz przewieliebnym w Bogu j[ego] m[iłoś]ci xiedzu prowincý[i], ale zostaie, teraz zas waruie, iz ulica panu woýtowi ý urzędowi mieýskiemu, zeby pilno przestrzegali ý niedopuszczali pod jurýsdýkcýą klasztorną grontow mieýskich iakimkolwiek sposobem, czego ý zwierzchnosc zamkowa doýrzec ma.

Młynarzom przy osiadłosci ý młynach iest opisana generaliter powinnosc, iednak detalna isc podczas spustu pokoleszczýzný, ktorey prowentu w tym roku wýplacac nie powinni invim, ktorego niepłacenia superaty w summarýusz znajduie się z trzech lat recompensowac się ma.

Zýdzi z winnic swoich miedzýrzýckich według dawnego zwýczaiu ý postanowienia do prowentu generalney arędy Ostrogskiey od kotłow pokotelszczýzný płacic quotannis maią.

Archiwum Narodowe w Krakowie (Polska), Archiwum Sanguszków, rękopisy, sygn. 461, s. 85-92.

Оригінал, польська мова, рукопис. Публікується вперше.

⁶² Йдеться про Антонія Мьончинського, луцького старосту (1714 – 1746 або 1747) (Urzędniczy wołyńscy XIV — XVIII wieku. Spisy / Opr. M. Wolski. — Kórnik, 2007. — S. 99, 172). Варто згадати про власність шляхтича Мьончинського в інвентарі 1708 року: «j[ego] m[iłoś]ci pana Miączyńskiego placów gołych n[ume]ro 2» (Osiałość miasta Ostroga anno 1708. — S. 208). Порівняння стану господарства у першому та другому випадках дає підстави стверджувати факт відновлення виробничих сил упродовж першої третини XVIII століття у цій частині Південно-Східної Волині.

⁶³ Слово написано над рядком.

⁶⁴ Слово закреслене у тексті.

⁶⁵ Зараз — село Хорів Острозького р-ну.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Берковський Владислав, кандидат історичних наук, PhD, директор Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного.

Близняк Микола, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії ім. М. П. Ковальського Національного університету «Острозька академія».

Вихованець Василь, науковий співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею.

Вихованець Тарас, магістр історії, заступник директора Нетішинського міського краєзнавчого музею з наукової роботи.

Войковський Віктор, молодший науковий співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею, член Національної спілки журналістів України.

Гусаров Віктор, редактор газети «Перспектива» Хмельницької атомної електричної станції, член Національної спілки журналістів України.

Дудченко Микола, генеральний директор Хмельницької атомної електричної станції з 1997-го по 1999 рік, народний депутат України 13 скликання.

Єсюнін Сергій, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки краєзнавців України.

Іванець Оксана, магістр культурології, науковий співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею.

Кононюк Оксана, директор Нетішинського міського краєзнавчого музею.

Марчук Володимир, кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри історії ім. М. П. Ковальського Національного університету «Острозька академія».

Напиткін Валерій, геральдист, автор територіальних геральдичних символів у Хмельницькій та ін. областях, співавтор (з К. Богатовим) книги «Символіка Хмельницької області» (Хмельницький, 2016).

Олійник Юрій, кандидат історичних наук, начальник відділу Державного архіву Хмельницької області.

Позіховський Олександр, провідний науковий співробітник відділу охорони пам'яток Державного історико-культурного заповідника м. Острога.

Походонько Валерій, молодший науковий співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею.

Селіхов Олександр, начальник Управління будівництва Хмельницької АЕС з 1986-го по 1999 рік.

Софіюк Володимир, генеральний директор Хмельницької атомної електричної станції з 2000-го по 2002 рік. На момент пуску 1-го енергоблока ХАЕС працював начальником реакторного цеху.

Тесленко Ігор, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Національного університету «Києво-Могилянська академія», керівник Центру вивчення спадщини князів Острозьких Національного університету «Острозька академія».

Ткач Віталій, заступник голови ради Міжрегіональної громадської наукової організації «Дубенський археологічний осередок».

Тунцева Зоя, старший науковий співробітник Нетішинського міського краєзнавчого музею.

Фелонюк Андрій, кандидат історичних наук, ст. науковий співробітник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.

Фурманчук Галина, перший директор Нетішинського міського краєзнавчого музею, Заслужений працівник культури України.

Шустерук Олександр, кореспондент газети «Перспектива» Хмельницької атомної електричної станції, член Національної спілки журналістів України.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ НЕТИШИНА ТА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС

<i>Зоя Тунцева</i> З ІСТОРІЇ ПЕРШОГО ДИТЯЧОГО САДКА-ЯСЕЛ ВІД УПРАВЛІННЯ БУДІВНИЦТВА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС	4
<i>Василь Вихованець</i> ВІД ТРУДОВИХ БУДНІВ — ДО ЛІТОПISУ БУДІВНИЦТВА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС. ІСТОРІЯ АТОМНОГО ГІГАНТА ТА ЙОГО МІСТА-СУПУТНИКА НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «ЭНЕРГОСТРОИТЕЛЬ»	7
<i>Олександр Селіхов</i> ПРИЄМНО БУЛО СПОСТЕРІГАТИ, ЯК МІСТО ЗМІНЮЄТЬСЯ	33
<i>Володимир Софіюк</i> МАЙЖЕ ПІВСТОЛІТТЯ — ЯК ДВА ДНІ	35
<i>Микола Дудченко</i> МЕНІ БУЛО ВИДІЛЕНО ДВА ТИЖНІ	37
<i>Віктор Гусаров</i> НАЙБІЛЬШИЙ БЛАГОДІЙНИК КРАЮ	40
<i>Олександр Шустерук</i> ОБ'ЄДНАНІ... ВУДКОЮ. З ІСТОРІЇ «КЛУБУ РИБАЛОК-АМАТОРІВ ВП ХАЕС»	43
<i>Віктор Гусаров</i> РУКОПИСИ НЕ ГОРЯТЬ, АЛЕ ЧАСОМ ОБПКАЮТЬ РУКИ. НОТАТКИ НА ПОЛЯХ НЕОПУБЛІКОВАНОЇ КНИГИ	49

ОСОБИСТОСТІ

<i>Оксана Кононюк</i> ЛЮБОВ ТРОЦЕНКО — ПЕРШИЙ ЛІТОПISЕЦЬ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС	53
<i>Віктор Войковський</i> З КОГОРТИ ПЕРШОПРОХОДЦІВ	57
<i>Віктор Гусаров</i> ВИБРАНІ «ПОРТРЕТИ» ПРАЦІВНИКІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС	62

МИСТЕЦТВО

<i>Оксана Іванець</i> МОЗАЙКА «ПРОМЕТЕЙ» НА ГОТЕЛІ «ГОРИНЬ» У НЕТИШИНІ. З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ МОНУМЕНТАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ	67
<i>Галина Фурманчук, Валерій Походонько, Оксана Кононюк</i> МИСТЕЦЬКА ГАЛЕРЕЯ «АРТ-ПЛАСТ». ДВАДЦЯТЬ РОКІВ ПО ТОМУ	69

СТУДІЇ З ІСТОРІЇ РЕГІОНУ

<i>Олександр Позіховський</i> ПОСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ БІЛЯ СЕЛА ХОРІВ ОСТРОЗЬКОГО РАЙОНУ (УРОЧИЩЕ ПОЛЯНЬ)	81
---	----

<i>Віталій Ткач</i> ЗНАХІДКИ ДОБИ МІДІ ТА БРОНЗИ З ЛИСТВИНСЬКОГО ГОРОДИЩА	87
<i>Ігор Тесленко</i> УЛАШАНІВКА ЧИ УЛАШИНІВКА? ДО ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ ТОПОНІМА	92
<i>Владислав Берковський</i> ФІЛЬВАРКОВЕ ГОСПОДАРСТВО СЛАВУТСЬКОГО КЛЮЧА У XVIII СТОЛІТТІ	95
<i>Сергій Єсюнін</i> ПРОМИСЛОВІ ПІДПРИЄМСТВА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ВОЛИНИ (В МЕЖАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ) ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ ФАБРИЧНОГО ІНСПЕКТОРА (1891)	103
<i>Валерій Напиткін</i> СУЧАСНЕ ГЕРБОТВОРЕННЯ НА ТЕРЕНАХ СЛАВУТСЬКОГО РАЙОНУ	106

ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ

ІНВЕНТАР МЕЖИРІЧА (ОСТРОЗЬКОГО) 1728 РОКУ (<i>Микола Близняк</i>)	117
ДОКУМЕНТИ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ БУДІВНИЦТВА ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ АЕС (<i>Тарас Вихованець</i>)	128

БІБЛІОГРАФІЯ, ОГЛЯДИ

<i>Czuchryta A. Gospodarka województwa Wołyńskiego 1921-1939. — Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2016. —</i> 268 s. (<i>Володимир Марчук</i>)	157
<i>Вихованець Т. Частина історії: Історико-краєзнавчі нариси. — Острого: СПД Свинарчук Р. В., 2016. —</i> 216 с., іл. (<i>Андрій Фелонюк</i>)	158
<i>Собчук В. Історична Волинь: Північний захід України в регіональному та локальному вимірах минулого. —</i> Кременець: Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, 2017. — 316, XVI с.; іл. (<i>Василь Вихованець</i>)	160
Вісник державного архіву Хмельницької області «Подільська старовина». — Хмельницький: ФОП А. М. Стрихар, 2017. — Ч. 1 (1). — 345 с. (<i>Юрій Олійник</i>)	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	165

Наукове видання

Вісник Нетішинського краєзнавчого музею

Випуск 6

*До 30-річчя пуску
першого енергоблока Хмельницької АЕС*

Відповідальний редактор *Оксана Кононюк*

Науковий та літературний редактор *Тарас Вихованець*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Валерія Походонька*

У проєкті обкладинки використано фото *Валерія Валуєва*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 19,76. Наклад 100 пр. Зам. № 65–17.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «TimesNewRoman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.